

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Ephemeroptera (dagsländor), **Familj:** Prosopistomatidae (skölddagsländor), **Släkte:** *Prosopistoma*, **Art:** *Prosopistoma pennigerum* (Müller, 1875) **Synonymer:** *Prosopistoma foliaceum* (Fourcroy, 1785)

Kännetecken

Prosopistoma pennigerum anses vara släktets enda art i Europa. Vid ett hastigt påseende liknar familjen snarare karplöss än dagsländor och *P. pennigerum* beskrevs ursprungligen som ett kräftdjur. Först år 1871 placerades arten bland dagsländorna, se t. ex. historiken i Gillies (1954) som också innehåller figurer på vingade Prosopistoma. Familjen, inom vilken minst 19 arter påträffats i världen, har en unik morfologi som inte liknar någon annan dagsländsfamilj. Bland annat är andra ryggskölden hos den cirka 5 mm långa larven så förstorad och den täcker samtliga gälar och större delen av ryggen. Kroppen är avrundat oval och de tre ändspröten är, liksom benen, mycket korta. Den larv Alm (1918) fann i Mörrumsån var 6,5 mm lång och 4,5 mm bred, således, som Alm själv skriver, ett ovanligt stort exemplar. Trädgård (1911) innehåller detaljerade beskrivningar av larven och i Alm (1918) återfinns en teckning av larven baserad på ett foto av den larv han fångade i Mörrumsån. Kroppslängd och framvingslängd för subimago honor uppges vara cirka 5 mm. Dagsländorna är ensamma om att ha ett "vattenavstötande" subimago-stadium. Subimagon ser hos andra dagsländssläkten ut som den fullbildade imagon men har mattare färger, kortare ändspröt samt kortare framben hos hanen. Föga är känt om de vingade stadierna hos *P. pennigerum*, honorna tycks dock inte ombildas till imago, vuxna hanar har inte påträffats. Framvingarna hos honan, likväl som de små bakvingarna, har långsgående ribbor men saknar tvärribbor vilket skiljer dem från andra Europeiska dagsländor. Hos den närstående arten *P. africanum* har imago hanen tre mycket korta ändspröt vilket då också bör gälla för *P. pennigerum*. Trots många insatser under mer än ett decennium är kunskapen om *P. pennigerum* fortfarande mycket begränsad.

Utbredning och status

P. pennigerum anses vara glest spridd över större delen av Europa. I Lettland och Sverige förmodas arten vara utdöd, i förstnämnda fallet troligen på grund av ett dammbygge och i sistnämnda fallet har orsaken bedömts vara föroreningar. Såväl Lagans som Mörrumsåns vattensystem, där arten påträffades i början av 1900-talet, har senare varit föremål för många och intensiva bottenfaunaprovtagningar i rätt miljö under rätt årstid utan att arten återfunnits, detta trots att den i flera fall specifikt har eftersökts. Den biotoptyp arten förmodas hålla till i är mycket väl undersökt över hela landet. Det måste likväl poängteras att arten uppges kunna hålla sig fast så hårt på undersidan av sten att den måste bändas loss med en knivspets (se t.ex. Trädgårdh 1911). Vid vanlig sparkprovtagning är det därför inte säkert att larverna lossnar och vid inspektion av stenars undersidor är det inte säkert att eventuella larver observeras. Nämnda svårigheter innebär att ett mörkertal avseende artens utbredning kan föreligga, detta motsägs dock delvis av att två laxar på något sätt fått tag i larven (se nedan).

Ekologi

Vid ett tillfälle har 174 ägg påträffats i ej angivet utvecklingsstadium av *P. pennigerum*. Larven uppges vara knuten till forsmiljöer i floder och större åar. Vissa källor anger att den är rovlevande med mygg och knott som stapelföda medan andra uppger att den snarare är en detritivor/betare. Arten kan själv tjäna som föda åt andra. 1907-09-11 påträffades en 5 mm lång larv i maginnehållet från en 6 månader gammal laxhona och 1907-09-13 påträffades en 3 mm lång larv i en 18 månader gammal laxhane, de två laxarna fångades med trål i Lagan vid Hov av Ivar Arwidsson (Trägårdh 1911). I mitten av maj år 1916 påträffade Alm en larv under en knytnävsstor sten i Mörrumsån, dock utan att beskriva var. Stenen togs upp vid en hastigt sluttande stenstrand några dm från själva strandlinjen där djupet var 2-3 dm och vattnet tämligen hastigt strömmande. Vattentemperaturen var då 16 °C. Alm tog med sig larven hem och släppte ner den i en glasskål med några stenar i, tyvärr dog larven, enligt Alm själv för att vattnet ej byttes ut nog snabbt (författarnas anmärkning: detta indikerar att arten är mycket känslig för syrgastbrist).

Hot

Arten är troligen försvunnen från Sverige. Dess försvinnande från vårt land har kopplats ihop med ökad föroreningspåverkan, det kan likväl inte uteslutas att andra faktorer spelat in.

Åtgärder

Arten bör eftersökas med än mer artspecifika metoder än tidigare. Om arten återfinns i Sverige måste dess miljö bevaras så att arten kan fortleva.

Litteratur

Engblom, E. 1996. Ephemeroptera, Mayflies. In *Aquatic Insects of North Europe*. P. 13-53. Apollo Books Stenstrup.
Fontaine, J. 1979. The food habits of larvae of two species of Ephemeroptera: *Raptobaetopus* Mueller-Liebenau, 1978 and *Prosopistoma* Latreille, 1833]. In: *Advances in Ephemeroptera biology*. Flannagan, J.F.; Marshall, K.E. (eds.) Winnipeg.
Foto: http://www.ephemeroptera.de/inhaltsverz_deutsch/Pro_penn2.jpg

Författare

Eva Engblom och Pär-Erik Lingdell 2011. © ArtDatabanken, SLU 2011.